

Λευκωσία, Κύπρος. 7 Ιουλ. 1934.
 ὁ δὲ ὁ Γιαννιὰς (29.11.)

Ο ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ⁽¹⁾

Γιὰ νὰ καθαριστοῦνε καὶ νὰ καθοριστοῦνε ἐπίσης μερικὰ ζητήματα καὶ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ στὴν Κύπρον, εἶναι ἀνάγκη πρῶτα-πρῶτα νάχη κανεῖς ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸ τί γράφτηκε καὶ λέγεται γι' αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους πού ἔτυχε νὰ τὸν γνωρίσουν, νὰ τὸν συναναστραφοῦν καὶ νὰ τοῦ γίνουν φίλοι καὶ κατόπι βιογράφοι τοῦ καὶ κριτικοί του. Οἱ πρωταρχικοὶ καὶ σημαντικώτεροι εἶναι πρὸ πάντων δύο: ὁ γιατρός Ν. Ι. Βασιλειάδης, πού δημοσίευσε μιὰ μελέτη τοῦ «Γεώργιος Μ. Βιζυηνός» [Ἡ «Ἑλληνική» δὲ Μωπασάν] στὸ Κ. Φ. Σκόκου Ἡμερολόγιον, 1894 σελ. 297—313 καὶ ὁ προστάτης τοῦ καθηγητῆς Γ. Χασιώτης, πού δημοσίευσε ἐπίσης μιὰ μελέτη τοῦ βιβλίου τοῦ «Βυζαντινὰ Σελίδες» Γεώργιος ὁ Βιζυηνός, α β γ, τόμ. Α', σελ. 256—279 Ἀθῆναι, 1910. Οἱ δύο αὐτὲς μελέτες περιλαμβάνουν βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ ἀναφέρονται στὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ στὴν Κύπρον καὶ ἰδιαίτερα στὸ εἰδύλλιο ἐκεῖνο τῆς ζωῆς του, πού μερικοὶ, λαθεμένα, τὸ θέλουν καὶ τὸ ξηγοῦν πὼς στάθηκε ἡ ἀφορμὴ μιᾶς τιμωρίας πρῶτα καὶ κατόπι τῆς ἀπομάκρυνσής του ἀπὸ τὸ νησί. Πάνω στίς δύο αὐτὲς μελέτες βασίστηκαν ὅλοι ἐκεῖνοι πού γράφοντας γιὰ τὸ ἔργο του δὲν παράλειψαν νὰ ποῦνε καὶ λίγα λόγια γιὰ τὴ ζωὴ του ἐπίσης δὲ καὶ κάτω, ἀντιγράφοντας πάντα τίς δύο αὐτὲς πηγές.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα θάταν σωστὸ νὰ ποῦμε κάτι γιὰ τὸ χρόνο πού γενήθηκε, ποῦναι ἀνάγκη νὰ καθοριστῇ μιὰ γιὰ πάντα, γιὰτὶ τόσο γιὰ τὸ χρόνο τῆς γέννησής του ὥς καὶ τοῦ θανάτου του

δὲν ἐπικρατεῖ ὁμοφωνία ἀνάμεσο τῶν κριτικῶν βιογράφων τοῦ καὶ ὑπάρχει μι' ἀδικαιολόγητη σύχυση. Ὁ κ. Ν. Βασιλειάδης παρασιωπᾷ τὸ σημεῖο αὐτὸ⁽²⁾ ὅπως καὶ ὁ κ. Ι. Ζερβὸς στὸ βιογραφικὸ σημεῖωμά του, πού προτάσσεται στὴν ἐκδόση μερικῶν ποιημάτων τοῦ Βιζυηνοῦ ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Γ. Φέξη⁽³⁾. Ὁ κ. Παλαμάς⁽⁴⁾ καὶ ὁ κ. Ἀλκης Θρύλος⁽⁵⁾ ὀρίζουν ὡς χρόνον πού γενήθηκε τὸ 1849. Ἐξάλλου οἱ κ. κ. Γ. Τσοκόπουλος⁽⁶⁾, Σ. Γ. Σπεράντας⁽⁷⁾, Ν. Β. Γ. Βιζυηνός⁽⁸⁾ καὶ Ἀντώνης Γαλλοῦρης⁽⁹⁾ μᾶς δίνουν τὸ 1848, ἐνῶ ὁ Γ. Χασιώτης τὸ 1858⁽¹⁰⁾. Γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους τὸ 1848, τὸ ὁποῖο δὲ Ν. Β. τοῦ ἄρθρου στὸ Λεξικὸν Ἑλευθερουδάκη—πού δὲν εἶναι καὶ ἄλλος ἀπὸ τὸν γιατρὸ Βασιλειάδην—πού καὶ πρῶτος ἔγραψε γιὰ τὸν ποιητὴ—ἢ τὸ 1849 πρέπει νάναι ὁ χρόνος τῆς γέννησής του καὶ ὄχι τὸ 1858 πού δίνει ὁ Χασιώτης. Μοῦ φαίνεται πὼς τὸ 1858 μᾶραι καὶ νάναι τυπογραφικὸ λάθος, ἀφοῦ στὴ μελέτῃ του ὁ Χασιώτης κάνει ἀκόμη ἓνα λάθος χρονολογίας, γιὰτὶ ἐνῶ λέει πὼς συνάντησε τὸν ποιητὴ γιὰ πρώτη φορά τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1872, λίγο παρακάτω ἀναφέρει πὼς ὁ ποιητὴς τὸν εἶχε ἐπισκεφθῇ στὸ Λύκειόν του τὴν 1η τοῦ Γενάρη τοῦ 1872. Πάντως ἓνα πρᾶμα παρέρμεναι ἀδιαφιλονέηκτο, πὼς ὁ ποι-

(2) Βλ. σελ. 299 τῆς μελέτης του.

(3) Βλ. σελ. 5, Ποιήματα Γ. Βιζυηνοῦ, ἐκδ. Γ. Φέξη 1916.

(4) Βλ. σελ. 345. Διαλέξεις περὶ Ἑλληνικῶν Ποιητῶν τοῦ 19^{ου} Αἰῶνος, τόμ. Β' Ἀθῆναι, 1925: Κ. Παλαμάς, Βιζυηνός καὶ Κρυστοῦλης.

(5) Βλ. Νέα Ἑστία, τεύχ. 114, σελ. 964: Ἀλκις Θρύλος: Ἑλληνικὴς Διηγηματογράφος, Γεώργιος Βιζυηνός.

(6) Γ. Βιζυηνοῦ «Ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα», Ἀθῆναι, 1930, σελ. 5.

(7) Σ. Γ. Σπεράντας: Γ. Βιζυηνός, Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλιον, τόμ. Ζ' σελ. 265-266.

(8) Ν. Β. Γ. Βιζυηνός, Λεξ. Ἑλευθερ., τόμ. Γ' σελ. 256-257.

(9) Ἀντώνης Γαλλοῦρης, Γεώργιος Βιζυηνός κ.τ.λ. Πειραιάς, 1934, σελ. 5.

(10) Βλ. σελ. 259 τῆς μελέτης του.

(1) Ἐνὰ ἄρθρον μου γιὰ τὸ Βιζυηνὸν στὴν Κύπρον, γραμμένο γιὰ ἐφημερίδα καὶ ὄχι τόσο συμπληρωμένο καὶ κριτικὸ ὅπως τοῦτο, πού βασίζεται ἀπάνω σὲ νέα ὁλοσκόπου στοιχεία, δημοσίευσεν ἐπὶ τῇ Ἐφημερίδᾳ «Πρωΐνη», Λευκωσία, 20/8/1933.

ητής είχε συνοδεύσει τον 'Αρχιεπίσκοπο Κύπρου, Σωφρόνιο Β' στην Πόλη, που πήγαινε εκεί για να λάβει μέρος στη Σύνοδο σχετικά με το Βουλγάρικο σχίσμα, φεύγοντας από την Κύπρο στις 2 του 'Ιούλη. "Ετσι το 1872 αποτελεί καθαρά ένα *terminum post quem* για τον καθορισμό της χρονολογίας που γενήθηκε. Καί μιά που ο ποιητής είναι παραδεχτό απ' όλους πως έμεινε στην Κύπρο τέσσερα χρόνια—έχτός από το Σ. Γ. Σπεράντσα, που αναφέρει στο ἄρθρο του στη Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεία ἔξι ἀντί τέσσερα—ο ποιητής πρέπει να είχε φτάσει στην Κύπρο το 1868⁽¹¹⁾, σέ ηλικία δηλαδή 19 ἢ 20 ἐτῶν. Καί σ' αὐτή ἀκριβῶς τήν ηλικία τὸν ἐνθυμοῦνται ὅσοι συγχρόνιοι του τὸν γνωρίσαν τότε, ὅπως λοχάρη ὁ σεβαστὸς δάσκαλος καὶ Βυζαντινὸς μουσουργὸς Στ. Χουρμούζιος, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κύκκου Ἰωσήφ κι' αὐτὴ ἀκόμη ἡ μακαρίτισσα Ἑλένη Στεφανῆ, πού ὑπῆρξε καὶ τὸ θέμα τοῦ γνωστοῦ ἐρωτικοῦ εἰδύλλιου τοῦ στὴν Κύπρο, καὶ πού, ὡς προσθέτουν, ἤτανε τὸν καιρὸ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Σωφρόνιου Β'. Τώρα ὅμως πὼς συμβιβάζεται ἡ ηλικία αὐτὴ με' κείνο πού μᾶς λένε οἱ διάφοροι κριτικοὶ βιογράφοι τοῦ, πὼς ὁ ποιητὴς σέ ηλικία δέκα ἐτῶν πῆγε

Ἡ Ἑλένη Στεφανῆ, τὸ γένος Φουσεντζίδου, σέ ηλικία 35 ἐτῶν περίπου.

στό ραφτάδικο τοῦ θεῖου τοῦ στὴν Πόλη, πὼς μετὰ δυὸ χρόνια πέθανε ὁ θεῖος τοῦ καὶ πὼς τότε στάλθηκε ἐδῶ πέρα ἀπὸ κάποιον ἔμπορο. Ὁ Βασιλειάδης (σελ. 300 τῆς μελέτης τοῦ) λέει τὰ ἐξῆς σχετικά με' τὸ σημεῖο αὐτό: «Δύο ἔτη κατόπιν ὁ θεῖος τοῦ ἀποθνήσκει καὶ ὁ Βιζυηνὸς τίθεται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Τσελεμπῆ Γιάγκου, ἐμπόρου τοῦ θεῖου τοῦ, παρ' οὗ καὶ ἀποστέλλεται εἰς Κύπρον παρὰ τῷ ἐκεῖ συγγενεῖ τοῦ

Μητροπολίτη»⁽¹²⁾. Ἐπίσης ὁ Χασιώτης (σελ. 260 τῆς μελέτης τοῦ): «Ὁ θεῖος ἀποθνήσκει. Ἐμπορὸς συντοπίτης βλέπων τὴν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐκκλησίαν κλίσιν τοῦ νέου ἀποστέλλει αὐτὸν εἰς Κύπρον παρὰ τῷ μητροπολίτῃ τῆς νήσου μεθ' οὗ εἶχε μικρὰν συγγενειάν». Ἀκριβῶς ἀπὸ τοὺς παραγράφους αὐτοὺς δὲ βγαίνει πὼς ὁ Βιζυηνὸς στάλθηκε εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θεῖου τοῦ, γιατί κι' ὁ Χασιώτης μᾶς λέει πὼς δταν στάλθηκε δὲν ἦτανε παιδί ἀλλὰ νέος. Ἐπειτα δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πὼς ὁ Βιζυηνὸς περιγράφεται ὡς «φυσιогνωμία

μιγνου» (Ν. Βασιλ. σελ. 303) κι' οὕτε πρέπει νὰ παραξενευόμαστε πὼς τόσο μεγάλος φοιτοῦσε στὸ σχολαρχεῖο, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας πὼς τὰ παιδιὰ τοῦ τότε καιροῦ δὲν τέλειωναν τίς γυμνασιακὰς καὶ τίς ἄλλες σπουδὰς τῶν τόσο νωρίς, ὅπως συμβαίνει σήμερα. Φρονῶ ἀκόμη πὼς γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους πολὺ πλεὺς μεγάλος κι' ὄχι σέ ἡλι-

(11) Ὁ Σωφρόνιος Β' ἔγινε Ἀρχιεπίσκοπος τὸ 1865 καὶ πέθανε τὸ 1900. Ὁ κ. Σ. Χουρμούζιος—πού τὸ 1865, τὸν καιρὸ τῆς χόλερας, ἦτανε στὸ μοναστήρι τῆς Παλλουριώτισσας καὶ κατέβηκε κἀκεῖ μετὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν κι' ἦτανε παρὼν στὴν κηδεία τοῦ Μακάριου, πού πέθανε χολερασμένος στίς 4[8]1856—λέει καθαρά πὼς ὁ Βιζυηνὸς δὲν ἦτανε ἀκόμη στὴν Κύπρο. Ἔτσι καὶ ἐν ὑποθέσει μὲ πὼς ἔφτασε στὸ νησί τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, θάταν σέ ἡλικία 17 ἐτῶν.

(12) Με' τὸν ὄρο «Μητροπολίτης» πού χρησιμοποιοῦν οἱ κριτικοὶ βιογράφοι τοῦ πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὸν Ἀρχιεπίσκοπο» Κύπρου.

κία δέκα ἐτῶν πῆγε στήν Πόλη γιά νά μάθει ράψιμό στό κατάστημα τοῦ θείου του. Καί δέν ἦταν δυνατό νάχε γεννηθῇ στά 1858, γιατί ἂν προσθέσουμε δώδεκα χρόνια, δηλαδή τό minimum τῆς ἡλικίας του ὅταν ἔφτασε στήν Κύπρο, καί τέσσερα χρόνια ἀκόμη, δηλαδή τά χρόνια τῆς διαμονῆς του δῶ πέρα, τότε θά βροῦμε πῶς πρέπει νάχε φύγει ἀπό τό νησί στά 1874, πράμα ἀδύνατο⁽¹³⁾.

Τό πῶς συνέβηκε νά ρθῇ ὁ ποιητής στήν Κύπρο, εἶναι βέβαια σαφέστερο ἀπό τό χρόνο τῆς γέννησής του. Ὁ Βασιλειάδης, στήν παράγραφο πού ἀναφέραμε πῶς ἀπάνω, λέει πῶς στάλθηκε ἀπό τό Τσελεμπή Γιάγκο, ἔμπορο τοῦ θείου του. Ὁ Τσελεμπή Γιάγκος αὐτός ὑποθέτω πῶς ἦταν ὁ Κύπριος Τσελεμπή Γιάγκος Γεωργιάδης, γιός τοῦ Χατζή Γιωρκάτζη, Δραγουάνου, πού πῆγε πολλές φορές πρεσβεύοντας στήν Πόλη σχετικά μέ τά τοπικά ζητήματα στά 1838 καί στά 1847 καί πολλές ἄλλες φορές γιά δικές του ἐμπορικές ὑποθέσεις. Ἴσως νά βρισκόταν στήν Πόλη φεύγοντας τή «βροχόλοιγόν» χόλερα. Κί' ὅμως τόσον ὁ κ. "Ἀλκης Θρύλος ὅσον καί ὁ κ. Παλαμάς στίς μελέτες των, συγχίζοντας, φαίνεται, τό «ἔμπορος συντοπίτης» τοῦ Χασιώτη, γράφουν ὁ μὲν πρῶτος «πῶς κάποιος συντοπίτης του ἀποφάσισε νά τόν στείλει στόν ἐπίσης συντοπίτη του Μητροπολίτη τῆς Κύπρου», δίνοντας μας ἔτσι νά ἐννοήσουμε ὅτι ὁ Σωφρόνιος Β', πού τόν ὑπηρέτησε ὡς ὑποταχτικός ὁ ποιητής, ἦταν συντοπίτης καί τῶν δυο, δηλαδή τοῦ ποιητῆ καί τοῦ συντοπίτη του ἔμπορου πού τόν εἶχε στείλει δῶ κάτω· ὁ δέ ἄλλος πῶς «κάποιος τότε σπλαχνικός συντοπίτης του στέλνει τό παιδί στήν Κύπρο συστημένο πρὸς τό συγγενή του τό Μητροπολίτη», πού μᾶς ἀφήνει νά συμπερά-

νουμε πῶς ὁ προστάτης ἔμπορος ἦταν συντοπίτης τοῦ ποιητῆ καί συγγενῆς τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου, πράμα ἀστήριχτο κι' ὁλότελα ἀπίθανο, γιατί ὁ Σωφρόνιος Β' καταγόταν ἀπὸ τό Κυπριώτικο χωριουδάκι Φοινί, καί οὔτε αὐτὸς ἦ κανένας δικός του εἶχε ποτέ σχέση μέ τή Βιζῶ. Ἐπίσης ἡ γνώμη⁽¹⁴⁾ πῶς ὁ ποιητής ἦρθε στήν Κύπρο μαζί μέ τόν Κύπριο Ἐπίσκοπο Κῶ Παγκράτιο ἢ τόν Ἠγούμενο τῆς Μονῆς Κύκκου Σωφρόνιο⁽¹⁵⁾ δέν εἶναι ὀρθή, γιατί ὁ μὲν πρῶτος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ νᾶ συστατικό γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ στόν Ἀρχιεπίσκοπο, καταστρωμένο στό μικρὸ κώδικα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἦρθε στήν Κύπρο τό 1854 περίπου, ὅποτε ὁ Βιζυηνὸς θάταν 6 ἐτῶν, ὁ δέ ἄλλος ἔφυγε ἀπὸ τό Παρίσι ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐπληρώσαν ἐκεῖ τό 1870 καί περνώντας ἀπὸ τὴν Πόλη ἦρθε στήν Κύπρο, δηλαδή σ' ἐποχὴ πού ὁ ποιητής βρισκόταν ἀπὸ δυο χρόνια στό νησί.

Στήν Κύπρο ὁ Βιζυηνὸς ἔμεινε πρῶτα στήν Ἀρχιεπισκοπή, κατόπι σ' ἐποχὴ τοῦ Κύκκου Ἀγίου Προκόπιος, πού βρισκεται εἴκοσι λεπτά ἔξω ἀπὸ τὴν Λευκοσίαν, καί τελευταία σ' ἓνα κελλι στοὺς νοτάδες τοῦ Τρυπιώτη, πού κατεδαφίστηκαν πρὶν πέντε ἢ ἕξι χρόνια. Ἐμαθήτευσε στήν Ἑλληνικὴ σχολὴ Λευκοσίας, πού τὴ διεύθυνε τότε ὁ Ζαγοραῖος Γεώργιος Κάλβαρις, κι' εἶχε κάνει τὴ γνωριμία τοῦ μεγάλου Κυπριώτη ποιητῆ Βασίλη Μιχαηλίδη καί διαγωνίζονται μαζί του σὲ πλέξιμο δίστιχων σὲ μιὰ ποιητικὴ στιχομυθία (τσιάττισμα). Ὄντας στοὺς νοτάδες τοῦ Τρυπιώτη ἦτανε εὐταξίας τῆς σχολῆς του καί φάλης τοῦ Τρυπιώτη κερδίζοντας 50 γρ. τὸ μῆνα.

Τό σπῆτι τῆς οἰκογενείας Φουσεντζίδη γειτόνευε πρὸς τοὺς νοτάδες, καί γιά ἓνα τρυφερώτατο τότε βλαστὸ της, τὴν Ἑλένη, ἡλικίας 13 ἢ 14 ἐτῶν⁽¹⁶⁾ ἔνωσε ὁ Βιζυηνὸς ἔν' ἀγνὸ καί φλο-

(13) Λαθεμένα ἢ νεκρολογία πού δημοσιεύτηκε μέ τό θάνατο τῆς Ἑλένης Γ. Στεφανίδη στή «Φωνὴ τῆς Κύπρου» ἀναφέρει: «Ἦτο περίπου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1873-1875 ὅτε ὁ Βιζυηνὸς ὡς προστατευόμενος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί Κύκκου κ.τ.λ.» Βλ. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Κύπρου», Λευκοσία, 19/8/1933. Πρβλ. ἐπίσης Ἐφημ. «Σάλπιγξ», Λεμεσός, 25/4/1892.

(14) Ἰδιαιτέρω γράμμα σὲ μένα τοῦ Κυπριώτη λόγιου κ. Α. Φιλίππου.

(15) Βλ. Ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Κύπρου», Λευκοσία, 19/8/1933.

(16) Ὁ Χασιώτης σελ. 261 τῆς μελέτης του τὴν ὀνομάζει Μαργαρώ, ἐνὸς Μαργαρώ ἦταν κάποιον ἀγάπη του ἀπὸ τὴν Βιζῶ (βλ. ποίημα «πρὸς τὴν Σελήνην».)

γερό έρωτικό αίσθημα. 'Ο Βασιλειάδης αναφερόμενος στο έπεισόδιο αυτό λέει: «Μελανόφθαλμος ξανθή κόρη, ακριβώς απέναντι της Μητροπόλεως τῷ ἐνέπνευσε τὸν πρῶτον ἔρωτα». Καί τὰ ἴδια ἐπαναλαβαίνει ἀργότερα ὁ Χασιώτης. 'Ο Βιζυηνός βάζοντας μιά τεχνητή σκάλα συνήθιζε ν' ἀνεβαίνει σ' ἓνα φεγγίτη τοῦ σπιτιοῦ τῆς ἀγαπημένης του κι' ἀπὸ κεῖ νὰ τῇ βλέπει καὶ νὰ τῆς μιλῇ καὶ νὰ τῆς ρίχνει στίχους του καὶ νὰ τῆς ἐξομολογῆται τὴν ἀγάπη του. Μὰ ἡ αἰσθηματικὴ αὐτὴ περιπέτεια καὶ τ' ἀνέβασμα στὴ σκάλα καὶ τὸ κοίταγμα ἀπὸ τὸν ψηλὸ φεγγίτη καὶ τὸ πέταγμα στίχων στὸ σπῖτι της δὲν εἶχαν τὸ σκληρὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ὅλοι ξαίρουμε: τὴν τιμωρία τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸ γέροντα του μὲ νηστείες καὶ γονυκλισίες καὶ προσευχές καὶ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς κόρης ἀπὸ τὴ Λευκοσία. 'Η κυρά 'Ελένη, ποὺ τὴν εἶχα ἐπισκεφθῇ τὸ Δεκέβρη τοῦ 1931 (πέθανε καὶ τὰ φηκε στὴν Κακοπετριά στίς 15/8/1933) ἀκούοντας ἀπὸ μὲνα τὴν ἱστορία αὐτὴ χαμογέλασε καὶ τὴ χαρακτηρίσε ὡς φανταστική. Κι' ὅμως ἔσπευσε νὰ προσθέσῃ πὼς ὁ Βιζυηνός μπορούσε νὰ χετέτοιες περιπέτειες μὲ κάποιαν ἄλλη, ὡς ἄκουσε, ἐλαφρὼν ἡθῶν γυναίκα, ποὺ κατοικοῦσε στὸ Ρογιάτικο, μιά ἐνορία τῆς πρωτεύουσας 'Ο λόγος ποὺ δὲν ἀνάφερα τὸ τέτοιο ἐπεισόδιο στὸ ἄρθρο μου στὴν «Πρωτὶνὴ» τῆς 20/8/1934, εἶναι γιὰτὶ ἐπιθυμία της ἦταν ἐνόσω ζοῦσε νὰ μὴ φιγουράρῃ τὸνομά της δίπλα ἀπὸ ἓνα τέτοιο σκάνδαλο. Μὰ τὴν πληροφορία αὐτὴ τῆς Κυρά 'Ελένης ἔρχεται νὰ ὑποστηρίξῃ ἓνα ἄρθρο τοῦ μακαρίτη Ν. Χατζηγαβριήλ γιὰ τὸ Βιζυηνό, δημοσιευμένο στὴν 'Εφημ. «'Εστία» τῶν Ἀθηνῶν τῆς 24/11/1904, ποὺ λέει: «Κάποιος μεταγενέστερος καὶ ἐνοχος ἔρως του μετὰ μιᾶς ὑπάνδρου γυναικὸς ἐγένινε ἀληθὲς σκάνδαλον κ.τ.λ.»

(17) Βλ. Βασιλειάδης σελ. 300 «τὴν ἐπομένην διέκρινε μακρόθεν ὅτι συνοδεῖα ἀπὸ τῆς ἀπέναντι οἰκίας διηυθύνετο εἰς τὴν ἀποβάθραν» (sic), ἐνῶ ἡ Λευκοσία εἶναι μεσόγειος πόλη.

Τὴν Κυρά 'Ελένη μᾶς τὴν τραγουδάει στὰ «Συνθήματα», στὴ «Μεταμείλαι», στὸ «'Ερωτος τέχνη». 'Η ἴδια θυμόταν τοὺς ἀκόλουθους στίχους τοῦ Βιζυηνοῦ, γραμμένους καὶ χαρισμένους σ' αὐτὴ, ποὺ μ' ἀπάγγειλε μὲ μιά φωνὴ τσακισμένη ἀπὸ συγκίνηση:

(α) «Θεέ μου ! μὴν εἶσαι
Μὲ ρόδα πλασμένη
Μὴν εἶσαι ἀδελφῇ
Τῶν ἀγγέλων, 'Ελένη ;
Βαδίζεις καὶ ἀκούω
Νὰ ἤχῃ ἡ φωνή σου.
Δὲν λάμπουν τὰ ρόδα
'Ως λάμπει ἡ μορφή σου.
Λευκότερος εἶναι
'Ο λαιμός σου τοῦ κρίνου...»

(β) «'Όταν μὲ ὄμματα ὕγρά
Καὶ μειδῶντα χεῖλη
'Ενώπιόν μου ἴστασαι,
'Ό-ούρανία φίλη,
Τὸ πᾶν μειδῶν περὶ σέ
Κι' ἀκτίνες σέ στέφουν γοῦσαι !
'Όταν μοι λέγεις ὅ ἀγάπῃ
Κι' ἐν φίλημα μού τάσσεις,
Εἰς τὴν ψυχὴν μου βάλσασμο
Προσφωρινόν σταλάσσεις.
'Όταν λευκὴν τὴν χεῖρα σου
Στὴν ἱδικήν μου κλείω
Καὶ εἰς παλμός τοῦ ἔρωτος
Φλογίζει καὶ τὰς δύο
Τὸν κόσμον νομίζω κρατῶ
Θαρρῶ εἰς τὴν γῆν δὲν πατῶ !»

Τελειώνοντας τὴν ἀπαγγελία τῆς μοῦπε :

—Θυμοῦμαι πὼς ὅταν ἐτοιμαζόταν νὰ φύγῃ στὴν Πόλη, συνοδεύοντας τὸν Ἀρχιεπίσκοπο, καὶ κατόπι στὴ Χάλκη γιὰ θεολογικὲς σπουδές, φώναξε τῆς μαμᾶς μου καὶ μὲ ζήτησε ἐπισήμως, καὶ στὸ ρῶτημα της πότε θὰ γύριζε, ἀπάντησε: «στὶς διακοπές». (18)

(18) 'Ο κ. Γαλλοῦρης ἀναφέρει πὼς ὁ ποιητὴς γενήθη τὸ 1848 καὶ πὼς ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κύπρο τὸ 1872 σὲ ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν, ποὺ δὲν εἶναι ὀρθό, γιὰτὶ ἀπὸ μιά ἀφαίρεση τῶν δύο αὐτῶν χρονολογιῶν πρέπει νάταν 22 ἐτῶν. Κι' αὐτὲ ἐπίσης εἶναι σωστὸ ἐκαῖνο ποὺ λέει ὁ κ. Ἀλκίης Θρόλος «ὅταν πέρασαν οἱ 40 μέρες ὁ Μητροπολίτης τὴν ἔστειλε καὶ πάλι στὴν Πόλιν νὰ συμπληρώσῃ τίς σπουδὰς του στὴ θεολογικὴ σχολὴ τῆς Χάλκης». Δὲ στάλθηκε, ἀλλὰ συνόδευσε τὸν Ἀρχιεπίσκοπο, ποὺ πῆγε στὴν Πόλιν γιὰ τὸ Βουλγάρικο σχίσμα.

Κι' ἔπειτα μοῦ ὑπαγόρευσε ἀπὸ στήθους τὴν πρώτη ἐπιστολὴ πού τῆς ἔστειλε ἀπὸ τὴν Πόλη, μέσον πάντα κάποιου δασκάλου Κωνσταντίνου, ὡς καὶ δυὸ ἄλλες (ποῖός ὁ δάσκαλος Κωνσταντίνος—Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος Βλ. Ι. Κ. Περιστιάνη: Ἱστορία τῶν Ἑλλ. Γραμμάτων ἐν Κύπρῳ (1931) σελ. 126).

(1)

Φιλτάτη Ἑλένη,

Πιστὸς εἰς τὴν ὑπόσχεσίν μου, διὰ σέ καὶ μόνον γράφω εἰς Κύπρον εἰδοποιῶν σε τὴν αἰσίαν ἡμῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξιν. Εἰς τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην ὁ χρόνος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐπικταθῶ πολὺ. Εἶναι φανερόν ὅτι ἀγαπᾶμεναι καρδίαι συνεννοοῦνται μὲ τὸ ἦμαρ, καὶ ἀφοῦ τοῦτο εἶναι ἀληθές, δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλῃς ὅτι σὲ ἀγαπῶ. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλω καὶ ἐγὼ ὅτι με ἀγαπᾷ. Σήμερον ἀπήγγειλα τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλ' οὐκ ἔκρινες μὲ ἐγνώρισέ με, οὔτε ἐγὼ ἐκείνον. Ἡ μητέρα μου θὰ ἔλθῃ αὖριον νὰ με ἰδῇ. Ἄλλοτε σοὶ γράψω περισσότερα. Ἀσπάζομαι τὴν μητέρα καὶ τὰ ἀδελφία σου καὶ σὲ καταφιλῶ περιπατάστατα.

Ὁ σὸς

Γ. Μ. Βιζυηνός.

Υ. Γ. Μὴν ἀμελήσετε ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς. Ὅταν κάμνετε τὰ γράμματα δίδετε τα εἰς τὸν διδάσκαλον Κωνσταντίνον καὶ ἐκεῖνος μοῦ τὰ στέλλει. Τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐπιστολῆς μοὶ τὴν κάμνεις οὕτω πως :

Τῷ Κω

Γ. Μ. ΒΙΖΥΗΝΩ

Τῷ παρὰ τῷ Μακαριωτάτῳ

Ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου,

Εἰς Φανέριον.

(2)

Φιλτάτη Ἑλένη,

Τὸν προσεχῇ Μάϊον μεταβαίνω ἀνυπερθέτως εἰς Γερμανίαν, ὅθεν ἀγνωστόν μοι εἶναι πότε θὰ ἐπιστρέψω. Πολὺ θὰ ἐκπεθίμουν νὰ σᾶς ἐπανίδω πρὶν ἢ ἀναχωρήσω καὶ ἴσως, ἴσως θὰ με ἰδῇτε μίαν

ἡμέραν ἔξαφνα εἰς Κύπρον ἔστω καὶ δι' ὀλίγας ἡμέρας. Εἶθε νὰ μὴ διαφνευθῶ ἢ κάλλιον νὰ μὴ μὲ διαφνεύσουν. Ἄγνοῶ ἂν ἡ ἐπιστολή μου αὕτη κατορθώσῃ νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας ὑμῶν, πέποιθα ὅτι ποτὲ δὲν θέλετε παρεξηγήσει τοὺς λόγους μου καὶ θέλετε καθορίζει τὰ ὑμέτερα συμφέροντα μετὰ τῶν ἑμῶν κατὰ τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς ἐπιστολῆς μου ταύτης. Εἰμὶ βέβαιος, φιλάτη, ὅτι ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὑμῶν εὐαρεστεῖσθε νὰ μανθάνετε περὶ τῆς προαγωγῆς μου καθὼς καὶ τοῦ μέλλοντός μου. Μὴν ἀμφιβάλλετε ποσῶς περὶ τῆς ἀμοιβαιότητος τῶν αἰσθημάτων μου καὶ ἔστὲ βεβαία ὅτι ἀποτελεῖτε τὸ εἶδωλον τῆς λατρείας μου καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντός μου. Ἴσως μίαν ἡμέραν νὰ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ὠφελίσω πολὺ τὴν ὑμετέραν οἰκογενεῖαν. Καὶ ἴσως ἐπιτρέψῃ ὁ Θεὸς νὰ σᾶς ικανοποιήσω...

(3)

Φιλτάτη Ἑλένη,

Μόλις μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς μου εὐχαρίστησιν νὰ ἀναγνώσω τὴν τελευταίαν σας ἐπιστολήν, ἐν ἣ μετ' ἀπορίας μου βλέπω ὅτι καὶ ἄλλας τρεῖς μοῦ ἔχετε στείλει, ἐνῷ ἐγὼ μίαν μόνην καὶ ταύτην ἐν τῇ πατρίδι μου πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μηνός ἔλαβον. Τὸ φθινόπωρον ὅμως θὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Κύπρον καὶ τότε τὰ λέγομεν...

Τὰ γράμματα αὐτά, ἀπομεινάρια μιᾶς ἀρκετὰ μακρᾶς ἀλληλογραφίας, συνοδεύονταν κι' ἀπὸ χειρόγραφα τραγούδια. Ἀπὸ μιᾶ χειρόγραφη ποιητικῆ συλλογῇ, τὸ «Φθινόπωρον», ἡ Κυρά Ἑλένη κοτόρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἀκόλουθους στίχους :

«Τὰ γλυκά της μάτια

Σὰν τὰ ἐνθυμηθῶ

Κάθομαι καὶ κλαίω.

Ἦτο δίκιο κι' ἅγιο

Τότε νὰ μᾶς ἔσμιγε

Ἐνα εὐλογητό.

Μὰ τὰ μαῦρα γράμματα

Καὶ οἱ τρανοὶ σκοποὶ :

Θέρισε κι' ἐσόδευσε,

Μοῦπαν, προκοπὴ

Κι' όταν κάμεις ὄνομα
Καὶ γερὸ παρᾶ,
Θ' ἀγαπήσεις πάλι.
Θέρισα κι' ἐσόδευσα,
Δέν τὸ ἀγνοεῖς,
Ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ
Τῇ φωλιά....» (19)

* * *

Ἡ μακαρίτισσα Ἑλένη Στεφάνῃ τὸν
περίμενε νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν Κύπρο
καὶ γι' αὐτὸ ἀρνιόταν νὰ ὑπακούσῃ
στὶς συμβουλές τῶν δικῶν τῆς γιὰ νὰ

(19) Οἱ ἐπιστολές αὐτές καὶ τὰ τραγούδια τοῦ πού ἀνα-
φέρομε πῶς πάντῳ ἀποδεικνύουν πῶς δὲν εἶναι ὀρθὸ κείνο
πού λέγει ὁ κ. Α. Θρύλος στὴ μελέτη τοῦ «Ἰ-
σως καὶ νὰ διαισθάνηται πῶς ὁ προορισμός
τοῦ νὰ ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὴν προσκόλλησή του σὲ μιὰ γυ-
ναίκα, ἢ ὅποια τὸν εἶχε συγκινήσει μόνο παροδικά· ποτέ,
σὲ κανένα τοῦ ποιήμα ἢ πεζοῦ ἔργοι, δὲν τὴν ἀνέφερε· τὴ
λησμόνησε ἀμέσως.»

παντρευτῇ. Ἀργησε νὰ κάνῃ γάμο,
ὥσότου πιά εἶχε καταλάβει κι' εἶχε γίνει
γνωστὸ πῶς ὁ ποιητὴς ἀρχισε νὰ χάνῃ
τὰ λογικά του. Βέβαια (καὶ τὸ γράφω
αὐτὸ ἐναντία σ' ὅσα ἔγραψα στὸ προ-
αναφερμένο μου ἀρθρο) στὴ φλόγα πᾶ-
νω τῆς τρέλας τοῦ ἴσως νὰ μὴ τὴν
τραγουδοῦσε πιά, μὰ νὰ τραγουδοῦσε
μιὰ νέα τότε ἀγάπη του, τὴν Μπεττίνα
Φραβασίλη, μαθήτρια στὸ ὠδεῖο τοῦ
καὶ κόρη τῆς σπιτονοικοκυρᾶς τοῦ
καὶ πού γι' αὐτὴ φαίνεται ἔγραψε τοὺς
στίχους:

«Κι' ἀπὸ τότε πού θρηνώ
Τὸ ξανθὸ καὶ γαλανὸ
Καὶ οὐράνιο φῶς μου,
Μετεβλήθη ἐντός μου
Κι' ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου.»